

Գ Լ Ո Ւ Ե Կ.

1680^և
սկսեալ

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

մինչև
1902

ԷՍՏՊՅԻՎ (ԷՊԻՄՈՒ) ԿԵ ՄԱՐԿՈՒԻՎ

Տպագրութեան գիտին նայրենիքը եղող այս երկրին մէջ տարարականաբար Հայ Մա-
մուլը շատ անշնան ու մասնակի գործունէութիւն մը ունեցած է: Գերմանիոյ մէջ հայերէն
առաջին գիւրջը յոյս բնծայողի փառքը կը վիճակի

276. **Սարգեաւ Արշութոս**: Ծնած է Վրասիոյ թաղաքը: Ռուսցից
Պեդիկի արքունական նամակարանի: Մեռած իր ծննդավայրը՝ 1704 ին: Գարուն նշանաւոր
գիտուններէն այս Գերմանացին առաջին հայերէնագէտը կը ներկայանայ մեզ. իրմ քանի
մը տարի առաջ թեւ Ասկուսը Բիէլիքը ատեն նայրենակից մը գրադած է մեր լեզուով, բայց
քիչ յառաջացուցած է գայն: Արեւելագետներու երկրին՝ երոպայի մէջ ի սկզբան քիչ կարե-
ւորութիւն բնծայուած է մեր լեզուին. իսկ երբ ժ.Ղ. դարէն սկսեալ Հայերն իրենց տպարանն
ունեցան անոնց նոյնի վրայ, եղան գիտուններ՝ նայեցի նրատարակութիւններով գրադող. և
այսպէս՝ Հայ Գրականութիւնը տակաւ նիւր դարձաւ անոնց ուսումնասիրութեան: Արդուրոս
նայերէնը սորվելու մղուեցաւ մանաւանդ, երբ լսեց թէ «Ած.աշունչ»ը 1666 ին նայերէն գրոշ-
մըւած է ի Հօլանտա. յաջողեցաւ ձեռք ձգել օրինակ մը և բնագիր մը: Յետոյ ուզեց իր նայ
լեզուի նմտրեան նախաճաշակ փորձը տալ, ձեռնարկելով տպագրութեանն Ած.աշունչի մար-
գարեւորեանց բաժինէն՝ **Հայերէն Արքիս** (Obadiah Armenus) ին 1680 բուսականին: Իր ծախ-
քով ու խնամքով փորագրեց տառեր, ձուլեց ու տպեց 86 էջնոց այլ գրքոյի, որուն բնա-
բանը միայն նայերէն է սակայն, իսկ մնացեալ մասերը՝ լատիններէն. վերջերը գրուած կայ —
իրենց անուններով ու ձայներով — երկարագիր ու բոլորագիր մեր այբուբենը: Արդուրոս այլ
գործին յառաջարանը կը վերջացունեն նայ ազգին նամար գնանատական տողերով և սա բարե-
մաղբութեամբ. «Սատուած շատ նեռու ինկած, անթիւ գայլերով շրջապատուած և աննամար
բարբարոսներով պարփակուած հօտը ամենողորմ գրութեամբ գերծ պահէ բշնամիներու յարձա-
կումներն ու խառութիւններէ»: Մաղբանք որ գեռ իրականանայի շատ նեռու է...:

272. **Իրէյտիոյփ և Տերտէ** — Երկու դարէ աւելի վիքիարի ժամանա-
կամիջոց մը կ'անցնի նայ տպագրութեան վերոյիշեալ նախափորձին վրայէն, և բովանդակ
Գերմանիոյ ո՛չ մէկ քաղքին, գիւղին ու աւանին մէջ գեր պատանական իր գոյութիւնը կը շեշ-
տէ որ և է Հայու կամ օտարազգիի մամուլ՝ որով Մերոպեան տառերով գիրք դրոշմուած ըլլայ:
— 1896 ին միայն, Գերմանիոյ այս միեւնոյն քաղաքը կը տպուի ուստանայ նշ. ձայնագրագեռ
եկմայեան Մակարի **Ներդառնակեալ երգեցողութիւնք Ս. Պատարագի**, 4 տետր, «Իգա-
կան բարձր ձայն» էջ 18, «Իգական խոնարն ձայն» էջ 17, «Արական բարձր ձայն» էջ 141,
«Արական խոնարն ձայն» էջ 97: Այս «ձայնագրեալ պատարագ»ը նրատարակուած է 272 ներ-
կայ բուանամարը կրող գերմ. վիճագրիչ-տպագրիչ երկու ընկերներուն կողմէ:

273. **Փիսի** — Երուսիոյ ՄԱՐՊՈՒԲԿ քաղաքին մէջ այս գերման նայագետը
1902 ին կը նրատարակէ **Հանդէս հայապիտութեան** գերմ. պարբերականը որ կը պարունա-
կէր նայերէն հատուածներ այ: Ֆիսկ Յուցակ ձեռագրաց մըն այ յոյս բնծայած է:

Պուլիշէմու Պրուսիայինի 1872 ին տպած է Լայրցիկի մէջ **Հայերէն**
գրաբար **Բերականութիւն** մը Լատին լեզուով (նեղինակ Յուլիոս Հենր. Բերերման):